

EŞİTSİZLİĞİ DERİNLEŞTİREN BİR SÜREÇ OLARAK KÜRESELLEŞME VE YOKSULLUK

Hüseyin ÇEKEN *, Şevket ÖKTEN** ve Levent ATEŞOĞLU***

Özet

Küreselleşme söylemlerinin artarak yoğunluk kazandığı günümüz dünyasında, global ölçekte ekonomik, kültürel ve siyasal düzeylerde dönüşüm ve yeniden yapılanmaların yaşandığı tartışılmaktadır.

Neo-liberal politikaların yaygın uygulama alanı bulduğu yüzyılımızın son çeyreğinde gerçekten de, dünyanın en zengin ve en fakir ülkeleri arasındaki gelir uçurumunun giderek açıldığı, konu ile ilgili rakamlara bakıldığında açıkça gözlenebilen bir durumdur. Küreselleşmenin, az gelişmiş ve/veya gelişmekte olan birçok ülkenin ve özellikle bu ülkelerde yaşayan dar gelirli/yoksul kesimlerin aleyhine çalıştığı, çevresel sorunların küresel boyutlarda olduğu küresel ekonomide istikrarı sağlayamadığı, söz konusu sürecin kötü şekilde idare edilmesi ile yoksulluğun arttığı açıkça görülmektedir. Küreselleşme ile yoksulluk arasındaki ilintinin nedenleri bu noktalarda oldukça önem taşımaktadır.

Çalışmada farklı görüşler ışığında küreselleşme kavramının analizi ve çerçevesi çizildikten sonra küreselleşmenin tarihsel gelişimine özgün koşullar da dikkate alınarak değinilecek ardından özellikle geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde küreselleşme sürecini hızlandıran faktörler üzerinde durulacak tüm bu bilgiler üzerine küreselleşme ve yoksulluk arasındaki bağlantı kurularak küreselleşmenin yoksulluk üzerine etkilerine dikkat çekilerek çıkarımlara ulaşılabacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Yoksulluk, Kalkınma

Globalization and Poverty as a Process of Deepening the Inequality

Abstract

While globalization discourses are increasing nowadays, the debates have centered on transformation and re-structuring of economy, culture and politics in global perspective. As the neo-liberal policies have widely been implemented at the last quarter of the century,

* Yrd. Doç. Dr., Muğla Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Konaklama İşletmeciliği Bölümü

** Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

*** Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

the figures and numbers on the issue have revealed that disparities of income between the richest and poorest countries have been accelerated in the world. It is obvious that globalization has been operating to the disadvantage of various underdeveloped and/or developing countries and especially low income/poor groups within these countries and that the environmental problems have also become global and globalization has failed to bring stability to the global economy and that mismanagement of the globalization process has triggered poverty. The reasons behind the relation between globalization and poverty gain importance considering these aspects.

After analyzing and framing globalization through benefiting from various points of view, this study would examine particular conditions related with historical development of globalization. Specific emphasis will be devoted to the factors that have triggered globalization process especially at the last quarter of the century. After presenting these data, the study would not only link poverty to globalization but also draw attention to probable effects of globalization to poverty.

Keywords: Globalization, Poverty, Development

1. Küreselleşme Kavramının Analizi ve Çerçevesi

Küreselleşme kavramı, bilimsel sınıflandırmada kabul gören modern terimlerden biridir. Son yıllarda özellikle 1980’li yıllardan itibaren bireyler, örgütler, toplumlar ve ülkeler tarafından küreselleşmeye karşı ilgi büyüyor ve gittikçe de bir tartışma dönüşmüş durumdadır. Çünkü dünyamız bir takım değişim ve dönüşümlere sahne olmaktadır. Bireyler, toplumlar, ülkeler ve ekonomiler arasında ilişkiler ve etkileşimler giderek yoğunlaşmaktadır. Bütün bunlara bağlı olarak; üretim faktörleri (emek, sermaye, doğal kaynaklar), kültür, hukuk, eğitim, siyaset, toplum ve teknoloji, sınır ötesi nitelik kazanmakta ve uluslararasılaşma sürecine girmektedir. Bu süreci ifade etmek veya adlandırmak için “küreselleşme” kavramına açıklık gerekmektedir.

Günümüzde küreselleşme, çağdaş dünyanın gelişim sürecinde yer alan bütün temel olayların üzerine taşınmış durumda. Son yıllarda özellikle 1980’li yılların sonlarında küreselleşme veya kapitalizm sözleri yanında artık küresel gelişim, küresel politika, küresel yoksulluk, küresel strateji, küresel firma, küresel iletişim, küresel sermaye ve kuruluşlarından da söz edilmeye de başlandı. Bundan dolayıdır ki, “küreselleşme” kavramını tanımlamak oldukça sorunludur. Bunun temel nedeni “küreselleşme”nin tam olarak tanımlanmamasıdır. Tanımlanmamasının sebebi ise, kavramın farklı düşüncede olanların uygulamadaki oluşumların ve olayların esas anlamını değiştirmemesinden veya bunların yeni bilimsel kategoride henüz aydınlık kazanmamasından ileri gelmektedir.

Küreselleşme kavramı çeşitli çevreler ve yazarlarca farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu tanımların bazıları şöyledir:

Şaylan (1997)’a göre küreselleşme dünyanın bütünleşmiş tek bir pazar haline gelmesini ifade etmektedir. Ve küreselleşme, yeni ortaya çıkan bir olgu

değildir. Kapitalizm, tarih sahnesine çıktığı andan itibaren küreselleşmeyi de beraberinde ortaya çıkarmıştır.

Sainath (2001)'a göre küreselleşme, kar peşinde koşan mega işletmelerle totaliter kurumların tiranlığıdır. Boratav küreselleşmeyi; uluslararası sermayenin çoğunlukla gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmış olması nedeniyle, aslında sömürünün çağdaş bir biçimi, hatta yeni adı olarak görmektedir (Eroğlu ve Albeni, 2002:21). Oran (2001)'a göre küreselleşme, Batı'nın alt yapısıyla ve üst yapısıyla tüm dünyaya yayılmasıdır. Alt yapı sözcüğünün anlamı kapitalizmdir; üst yapının anlamı da akılcılık, laiklik, insan hakları ve demokrasidir. Yeung (2002)'a göre küreselleşme sosyal süreçlerin coğrafi yayılımı ya da sosyal ilişkilerin dünya ölçeğinde yoğunlaşmasıdır (Seymen ve Bolat, 2005:6). Akman (1999)'a göre küreselleşme, kapitalist sistemin kendini ettirebilmesini yani daha çok üretim daha fazla mal ve hizmet satabilmesi için dünya pazarında serbestleşme ve sınırların kaldırılarak, dünyanın tek bir pazar haline getirilmesidir. Güvenç (1998)'e göre, küreselleşme, bir süreçtir ve şu ya da bu devletin veya devletlerin iradesinden, politikasından bağımsız bir olgu, bağımsız bir dinamiktir. Küreselleşme, hangi alanda olursa olsun herhangi bir çalışmada; üretimde, yapımda dünya genelinde geçerliliği, öncülüğü olan normların, ölçütlerin dikkate alınması veya etkili hale gelmesi benimsenmesi; dışına çıkarılması ve bağdaştırılmasıdır (Gülçubuk, 2002:27). Perraton ve Goldbat (1997)'a göre ise küreselleşme, uluslararası faaliyetlerdeki ve özellikle de uluslararası ekonomik akışkanlıktaki büyük artışları ifade eder.

Buraya kadar çeşitli yazarlar tarafından belirtilen açıklamalarda görüleceği gibi, küreselleşme olgusu üzerinde tam bir anlaşmaya varılmış değildir. Çünkü küreselleşme kavramı çok boyutludur. Bunun için genel olarak küreselleşmeyi tanımladığımızda: Küreselleşme, dünya genelinde, malların, hizmetlerin, finansal piyasaların, yatırımların, teknolojinin, üretim faktörlerinin, bilginin, eğitimin, demokrasinin, kültürün, hukukun, siyaset ve çevresel faktörler gibi ortak değerlerin sürekli ve hızlı bir biçimde bölgesel veya ulusal sınırları aşarak uluslararasılaşma sürecidir (Çeken, 2003:8).

Küreselleşme kavramıyla ilgili her ne kadar farklı tanımlar mevcut ise de bir fikir birliği oluşturulmadığı gibi, değişik yorumlar da bulunmaktadır. Burada zıt iki tez bulunmaktadır (Oran, 2001:2-3).

Birinci görüş; küreselleşme çağdaşlaşma ve gelişme demektir; önüne geçilemeyecek ve üstelik de geçilmemesi gereken, daha doğrusu desteklenmesi gereken bir süreçtir. Yani küreselleşme süreci uluslararası ticareti ve yatırımları yaygınlaştıracakını, ülkenin hızla büyümesi için önemli fırsatlar yaratacağını ve dünya refahına yol açacağını ileri sürmektedirler (Farrel, 1999:27). Bu görüşte olanlara göre küreselleşmenin dünya genelinde herkese yararı vardır:

- Ekonomik açıdan: Küreselleşme dünya kaynaklarının en akılcı ve verimli biçimde kullanılmasına olanak vererek toplam dünya ticaretini ve gelişmeyi hızlandırmaktadır ki orta vadede bunun herkese yararı olacaktır.
- Siyasal açıdan: Küreselleşme demokratikleşme sürecini hızlandırmaktadır. Bu da iki yoldan olmaktadır. Ya Batı'nın demokrasi ve insan haklarına dayanan temel değerleri küreselleşme aracılığıyla az gelişmiş ülkelere taşınmaktadır, ya da iletişim alanındaki gelişmeler kamuoyunun her şeyden anında haberdar olmasını hızlandırdığından, demokrasiyi ve bireyin özgürlüğünü güçlendiren bir etki yapmaktadır.
- Uluslararası düzen açısından: Dünyaya Batı düzeninin egemen olması ki bu, ideolojik kavgaların sona ermesi ve yeni dünya düzeninin sağlanması demektir.

İkinci görüş: Yani küreselleşmeye karşı çıkanlara göre küreselleşme emperyalizmin, neo-liberalizmin 21nci yüzyıl başındaki adıdır. Bu görüşte olanlar küreselleşmeyi değişik açılardan irdelemektedirler:

- Ekonomik açıdan: Küreselleşme, Batı'nın ekonomik düzeni olan kapitalizmin ulusal kalıbına sığmadığı ve dünyaya yayılmak istediği durumdur. Amaç, Batı'nın dünyadaki Pazar payını maksimize etmektir. Bununla birlikte dünya genelinde gelir dağılımının bozulması, yoksulluğun artması ve çevre kirliliği gibi unsurlar ortaya çıkmaktadır.
- Siyasal açıdan: Küreselleşme demokrasiyi getirememekte, batılı ülkeler bu kavramı az gelişmiş ülkelerin işlerine müdahale etmek ve bu ülkeleri zayıflatarak amaçlarına daha kolay erişmek için kullanmaktadırlar. Böylelikle az gelişmiş ülkelerin gerek ulusal olsun gerekse uluslararası ilgili kararların tek başına alınmasını da engellemiş oluyorlar. Yani daha doğrusu ülkelerin bağımsızlığını zedelemektedirler. Günümüzde bunu demokrasi adı altında ülkelerin toprak bütünlüğünü dahi tehlikeye sokmaktadırlar. ABD'nin yaptığı gibi demokrasi götürüyorum diye ülkeyi ya işgal ediyor ya da bölüyor. Günümüzde ABD'nin Irak ve Afganistan'ı işgali, mikro milliyetçilik ve din sataşmalarını da beraberinde getirmiştir.
- Uluslararası Düzen Açısından: Küreselleşmenin başlıca sloganı olan "yeni dünya düzeni" kavramı düzensizliği de beraberinde getiriyor. Ülkelerde çatışmaların artması, uluslararası terörün yaygınlık kazanması, göçmen olayının ciddi boyutlara ulaşması,

yoksulluk, açlık, sefalet ve insan tacirliği bunun somut örnekleridir.

Görüldüğü gibi küreselleşme kavramı uzlaşılacak net bir tanım yoktur. Şu da bir gerçek ki; ister bir dayatma olsun isterse de gönüllü ve ya yararlı bir gelişme ve değişme biçiminde algılsın, sonuçta küreselleşme olgusu, günümüz dünyasında bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik seviyesine bakılmaksızın tüm ülkeleri tehdit etmektedir. Ancak küreselleşme konusunda farklı görüş olmasına rağmen ikinci görüşün yani küreselleşmeye karşı olanların haklı oldukları kanaatindeyiz. Çünkü küreselleşme, devletlerin kendi ülkeleri üzerindeki egemenliklerinin, piyasa ekonomisinin etkisinde, giderek kısıtlanmasına, işsizliğin ve eşitsizliğin artmasında, zenginlerle fakirler arasındaki farkın giderek büyümesine yol açan çelişkili bir süreç olarak görülmektedir. İmir (2000)'in de belirttiği gibi küreselleşme karşıtları, dünyayı ilgilendiren hayati karar verme süreci ve imkânın bölgesel güçlerden çıkarak dünya genelinde örgütlenmiş güçlü kurumların eline geçeceğini düşünmektedirler. Özellikle küreselleşmenin aktörleri dediğimiz IMF (Uluslararası Para Fonu) WB (Dünya Bankası) ve çokuluslu şirketler gibi küresel kuruluşlar ve bunların bürokratları ile bunları destekleyen güçlerin dünyayı kendi menfaatlerine göre şekillendireceklerinden endişe duymaktadırlar.

2. Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi

Küreselleşme, kapitalizmin büyümesini ve bunun için zorunlu olan sömürü veya emperyalizmin gelişmesini destekleyen bir süreçtir. Burada küreselleşmeden bahsettiğimizde aslında gerçekten yeni bir olgudan bahsetmiyoruz.

Küreselleşme kavramı günümüzde sık sık kullanılmasına rağmen ortaya çıkış tarihi ile ilgili kesin veriler mevcut değildir. Hatta günümüzde yazarlar ve bilim adamları arasında sorun olan konulardan biri de, küreselleşmenin tarihsel gelişimi ile ilgilidir. Yani küreselleşmenin hangi tarihi döneme ait olduğu konusunda ortak bir fikir birliğinin olmayışıdır. Bu daha çok küreselleşmenin siyasi, kültürel, hukuki ve ekonomik gibi çok boyutlu olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun içindir ki, küreselleşmenin kesin olarak ne zaman başladığı konusunda bir uzlaşma henüz söz konusu değildir.

Burada küreselleşmenin tarihsel gelişiminden ziyade konunun gereğince daha çok kapitalizmin veya emperyalizmin tarihsel gelişiminin üzerinde durmakta yarar vardır. Şaylan (1999)'in da belirttiği gibi küreselleşme kapitalizmin gelişmesinde bir aşamadır. Çünkü kapitalizm, dünya tarih sahnesine çıktığı andan itibaren küreselleşmiştir. Başkaya (2002)'ya göre küreselleşme tarihini emperyalizm ve kapitalizm dayatmaktadır. Ona göre küreselleşme emperyalist saldırıdan ve saldırının yoğunlaşmasından başka bir şey değildir. Emperyalizmse, kapitalizmde içerilmiş bir eğilim dolayısıyla kapitalizmin bir aşaması değil, bizzat sistemin doğasında içerilmiş, sistemde içkin bir eğilim. Küreselleşen şey

kapitalizmdir. Bir başka deyişle dünyanın dört bir köşesine yayılan ve dünya uluslarının bazen büyük bir istekle bazen de istemeden ve zorla kabul ettikleri şey, kapitalizmin bütün kurum ve kuralları ile işlemeye başlamasıdır (Savaş, 2004:5). Onun için küreselleşme yeni bir olgu değildir.

Bundan dolayı küreselleşme veya küresel kapitalizmin günümüze kadar gelişimini üç aşamalı olarak incelemekte yarar vardır.

Birinci dönem; Fernando de Magalhaes'in (tanındığı adıyla Macellan) başladığı dünyanın çevresini dolaşma yolculuğunu tamamlayarak Filipinler'de yarıda bırakması sonucu ve 1522'de İspanyol kaşif Sebastian del Kano (1476-1526) tarafından tamamlanan yolculuk, insan faaliyeti için dünyanın artık küresel bir sahne olduğunu kanıtlamış. Bu dönemde başlayan keşifler dünyayı iyice küçültmüş; bu gelişmelerle 16. ve 17. yüzyıllardan itibaren daha hızlanan ticaret ve sömürge çabaları küreselleşme sürecini hızlandırmıştır (Tümtekin ve Özgüç, 2005:29). Bu tarihten itibaren batılı fatihler özellikle İspanya ve Portekiz üstün silah teknolojisinin yardımıyla askeri işgali devreye sokarak sömürgeleştirme politikalarına hız verdiler. Bu iki devlet denizcilik alanında hızlı bir şekilde gelişerek koloniler kurdular. Kendi nüfuzlarını arttırmaya çalışan bu iki devlet işgal ettikleri yerlerde baskı ve sömürüye dayalı rejimler inşa ettiler. Kolonilerden (sömürgelerden) ucuz hammadde ve işgücü temin eden bu devletler edindiklerini (altın ve gümüş madenleri) Batı'ya aktardılar. Bu aynı zamanda 16-18. yüzyıllarda doruğa ulaşacak olan Merkantilizm politikasının da başlangıcıdır. Sözü ettiğimiz merkantilist dönemde kıtalararası ticaret büyümekle birlikte, kompozisyonu fazla değişmiş değildi. Ticaret konusu olan mallar hala lüks sayılabilecek mallardan oluşuyordu (Baharat, tütün, şeker ve tabii kıymetli madenler (altın, gümüş) bir de o dönemin bir özelliği olarak köle ticareti). Ulusal devleti güçlendirecek olan kolonilerin (sömürgelerin) kurulması, yani daha doğrusu Batı'nın o zamana kadar ulaşamadığı deniz aşırı ülkelere siyasal, askeri ve ticari etkisini yapması oldu. Buna sömürgecilik (koloniyalizm) diyoruz (Oran, 2001:5).

Kısacası küreselleşmenin birinci dönemi Savaş (2004)'ın da belirttiği gibi bir yandan şiddete dayalı fetihler ve sömürgeleştirme hareketi ile öte yandan da ekonomik reformlar ve uluslararası sistemlerin gelişmesi ile ortaya çıkmıştır.

İkinci dönemi Sanayi Devrimi'nden başlatabiliriz. Küreselleşme döneminin hızını değiştirecek yeni ve kapsamlı etken olarak, Sanayi Devrimi çağında kendini gösteren bilim ve bilimsel bilgiler yer almaktadır. Dayandığı teknoloji ile, Batı ile dünyanın başka bölgeleri arasında çok büyük oransal farklar doğurmuş bulunan Sanayi Devrimi, muazzam teknolojik olanaklar ortaya çıkarmıştır (Oran, 2001:6).

Buharlı makinelerin ve içten yanmalı motorların sanayide kullanılmasıyla ortaya çıkan Sanayi Devrimi, emeğin üretkenliğini artırmış, sermayenin ve üretimin yoğunlaşmasını sağlamış böylece kapitalist toplumun gelişiminde

belirleyici olmuştur. Bu hızlı üretime bağlı olarak pazarın genişlemesi gerekliliği düşüncesi, dünyanın geri kalan kısmının da sömürülmesini beraberinde getirmiştir. Bu sömürücü kesimin büyümesi sonucunda ulusal sınırlar aşılmış ve dünya pazarlarını aralarında paylaşan tekeller oluşturmuşlar. Bu küreselleşmenin emperyalizm aşamasıdır. Bu dönemde uluslararası serbest ticaretin ve sermaye transferlerinin artması, hem emperyalist ülkelerde ve hem de sömürgelerde özel mülkiyete dayalı piyasa mekanizmasının yerleşmesine, çoğu emperyalist ülke yatırımcılarına ait olan yatırımların çoğalmasına neden olmuştur (Savaş, 2004:24).

Sonuçta, ikinci küreselleşme yayılması olan emperyalizm bu denizaşırı topraklara güçlü biçimde yerleşerek, birinci küreselleşmenin (sömürgecilik) aksine kendi altyapısını çok köklü biçimde aşıladı. Yani, çoğu feodal dönemi bile yaşamamış olan topraklarda dünya kapitalist sistemi egemen oldu (Oran, 2001:8).

Küreselleşmenin üçüncü dönemi ise II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızlanmıştır. Bunun temel nedeni ise, emperyalizmin başladığı ve geliştiği Sanayi Devri ve I. Dünya Savaşı dönemleri arasında devletlerarasındaki ekonomik ilişkiler hızlı bir şekilde artmıştır. Söz konusu dönemde ulaşım ve iletişim teknolojisinin gelişmesiyle sömürgeci ülke, sömürge ülke ile olan bağlarının kuvvetlendirilmesi sonucu aralarındaki dış ticareti, kota ve gümrük vergisi gibi kısıtlamaları da ortadan kaldırmış. Bu serbest dış ticaret, sömürgeci ülkenin sanayi ürünlerinin rahatlıkla sömürge ülke pazarlarını ele geçirmesine neden olmuş. Ayrıca sömürgeci ülke yatırımları da tasarruflarını ya doğrudan yatırım şeklinde ya da dış borç olarak sömürge ülkelere serbestçe aktarmaya başlamışlardı. Bu dönemde küreselleşme süreci sömürgeci ve sömürge ülkeler arasında hız kazanmıştı.

Ancak, I. Dünya Savaşı'nın yaşanması, ardından 1929'da Büyük Buhran'ın yaşanmasıyla küreselleşme süreci yavaşlamış. II. Dünya Savaşı'ndan sonra küreselleşme süreci hız kazanmış ve bu döneme de küreselleşmenin üçüncü dönemi ortaya çıkmıştır. Çünkü bu dönemde Bretton Woods Konferansları ve bu konferanslar sonucu kurulmuş olan aktörlerden IMF (Uluslararası Para Fonu), Dünya Bankası, GATT, Dünya Ticaret Örgütü ve OECD gibi ABD merkezli küresel kuruluşların kurulması özellikle gelişmekte olan ülkelerde küreselleşme sürecini hızlandırmıştır. Daha sonra özellikle 1970'li yıllar küreselleşme açısından bir dönüm noktası durumundadır. Çünkü bu dönemde Bretton Woods Sistemi çökmüş sabit kur sistemi yerini dalgalı kur sistemine terk etmiş ve başta gelişmiş ülkeler sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaları kaldırmıştır. Böylece küreselleşmenin itici motoru olan sermaye hareketlerinin dünya genelinde yayılması sonucunda küreselleşme süreci hızlanmıştır. Küreselleşme kavramı hem ticaret hem de finansal akımlarda ortak kullanıma girmiştir. Ekonomik küreselleşmeyle birlikte küreselleşme kavramının ideolojik olarak da popüler olmaya başlaması 1980'li yılların sonunda SSCB'nin beklenmedik bir zamanda dağılması ile zirveye çıkmıştır. Böylece dünya artık iki kutuplu olmaktan çıkmış ve merkezinde ABD'nin yer aldığı tek kutuplu hale gelmiştir. Bu dönemden itibaren

küresel kapitalizm bütün kurum ve kuralları ile rakipsizleşmiştir. Böylelikle küresel kapitalist ekonomi inşa etmeyi gerektiren tehditler de ortadan kalkmış ve peşinden de küreselleşme dünya genelinde başta ekonomik olmak üzere, siyasi, hukuki ve kültürel olarak varlığını hissettirmeye başlamıştır.

3. Küreselleşme Sürecini Hızlandıran Faktörler

Küreselleşme sürecini hızlandıran ve günümüzde küreselleşmeyi bir olgu olarak karşımıza çıkaran elbette sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel alanda ortaya çıkan faktörlerin etkisi olmuştur (Çeken, 2003: 6).

Bu faktörler kısaca şöyle özetlenebilir:

- Sermaye vatansız hale gelmekte, uluslararası sermaye akışı üzerindeki kısıtlamalar büyük ölçüde kaldırılmakta ve ülkelerarası sermaye transferinin büyük miktarlara ulaşmakta
- Dış ticaret serbestleştirilmekte, gümrük vergileri ve kotalar kaldırılmakta, nitelikli emek faktörünün serbestçe dolaşımı hız kazanmaktadır
- Sosyalist Doğu Blok'unun çökmesiyle ve ABD'nin dünyada en büyük ekonomik ve askeri gücü oluşturmasıyla piyasa ekonomisine dayalı kapitalist sisteme geçiş hız kazanmaktadır
- Medya araçlarının, iletişimin ve bilişimin gelişmesi
- Devlet ve ulus ötesi kuruluşlar aracılığıyla evrensel çapta ekonomi faaliyetlerinin örgütlenmesi ve çalışması
- DTÖ, BM, UNESCO, DB, IMF, GATT, OECD vb. uluslararası kurumların organizasyonu ve çalışması
- Bilimsel araştırma faaliyetlerinin gelişimi, yaygınlaştırılması ve uygulanması
- Sermaye faktörünün küreselleşirken, emek faktörünün yerelleşmesi
- Çokuluslu şirketlerin üretim ve pazarlama alanında dünyanın farklı bölgelerinde faaliyet göstermeleri sonucunda küresel pazarların ortaya çıkması ve küresel tüketici haklarının gündeme gelmesi
- İnsan haklarıyla ilgili uluslararası anlaşmaların imzalanması ve halkların büyük bir kısmının bunlardan haberdar olması
- Uluslararası turizm hareketlerinin dünya genelinde yaygınlık kazanması
- İşletmelerin üretimi ve organizasyon yapısında önemli değişiklikler ortaya çıkmakta, ileri teknoloji içeren telekomünikasyon hizmetlerinin kullanımı yaygınlık kazanmakta; faks, elektronik mektuplaşma, Internet ve uydu haberleşmesi bunların başında gelmektedir

- Kalkınma stratejisi olarak ithal ikamesinin yerine ihracatın teşviki politikasının belirlenmesi
- Sabit Döviz Kuru Sisteminden dalgalı kur sistemine geçilmesi
- Bölgeselleşme eğilimlerinin (AB, NAFTA, APEC, EFTA, MERCOSUR) hız kazanması ve ulusal devlet anlayışının erozyona uğraması

Bütün bunların etkisiyle, bölgeler ve ülkeler arasındaki coğrafi sınırlar kalkmış, mesafeler kısalmış ve dünyanın gittikçe küçülmesi sonucunda küresel bir köy iklimi halini almıştır. Bu faktörlerin etkisiyle dünya kuruluşundan bu yana birçok değişim ve dönüşümlere sahne olmuş ve halen olmaktadır. Bu faktörlerin son yıllarda dünya genelinde yaygınlık kazanmasıyla küreselleşme kavramı karşımıza bir moda kavramı olarak çıkmaya başladı. Bu süreç aynı zamanda kazananlar ile kaybedenleri içinde bulunduğu bir süreçtir. Daha doğrusu fakirin daha fakirleştiği, zenginlerin daha zenginleştiği ve refah makasının gittikçe açıldığı bir süreçtir.

4. Küreselleşme ve Yoksulluk

Ekonomik büyüme merkezli, doğrusal tarih temelli, Batı merkezli ve ideolojik kapitalist gelişme/modernleşme yazınının geliştirdiği genel çerçeve içinde süren iyimser rüzgâr, 1960'ların sonlarında ciddi eleştirilere maruz kalarak, artık sürdürülmesi imkânsız bir yaklaşım olmuştur. Gerçeklik karşısında yetersiz kalan klasik gelişme yaklaşımı sonucu, gelişmiş ülkelerle azgelişmiş ülkeler arasındaki farkın giderek artmış ve azgelişmiş ülkelerin önemli bir kısmında yaşanan yoksulluk, işsizlik ve çatışmalı toplumsal yapıyı daha da keskinleştirmiştir.

Kapitalizmin yeniden krize girmesiyle İkinci Dünya Savaşı sonrası genişleme dönemi sona ererken krizin etkisi azgelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkelere daha fazla hissedilmiştir. Diğer taraftan tüm dünya ülkelerinde ve özellikle azgelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkelerde kalkınmaya olan aşırı iyimser yaklaşımlar yerini endişe, karamsarlığa ve dolayısı ile yeni paradigma arayışlarına bırakmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1945–1975 dönemi, kısa durgunluklara rağmen, genellikle ekonomik büyümenin hakim olduğu bir dönem olmuştur. Bu ekonomik büyüme Türkiye gibi ülkeler için modernleşme ve sosyal değişim çizgisinde bir süreklilik anlamına geliyordu (Keyder 1996:6). 1970'lerin ikinci yarısına gelindiğinde, bir taraftan üretim artarken bir taraftan açlığın derinleşmesi, süreç ilerledikçe sadece üretimin artması, GSMH artışlarının kalkınmayla özdeş olmadığı anlayışını yaygınlaştırmıştır. Sanayileşmiş/gelişmiş ülkelerle azgelişmiş ülkeler arasındaki gelir farkı daha da açılmıştır.

Bu noktada savaş sonrası özellikle 1950'li yılların başlarındaki iyimser beklentinin aksine, 1980'li yılların sonlarına gelindiğinde gelişmiş ve azgelişmiş

ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının kapanmak bir yana, giderek daha da açıldığı görülmüştür. GSMH artışlarının kalkınmayla özdeş olmadığı, kalkınmanın belli başlı iki amacının gerektiği, bunların; ekonomik büyüme ve yoksulluğun ortadan kaldırılması olduğu, yoksulluğun ortadan kaldırılmadıkça gerçek bir kalkınmadan da söz edilemeyeceği, bu amaçla büyüme ile yoksulluğun kökünün kazanması arasında doğru yönde bir ilişki olması gerektiği vb. gibi görüşler ortaya atıldı. Bu teze göre, yoksulluk sorununu çözemeyen bir büyümenin, son tahlilde kalkınmayla özdeş sayılamayacağı dolayısıyla gelir dağılımı üzerinde odaklaşmak gerektiği savunulmaya başlandı (Başkaya, 2000:191). Azgelişmişlik gelişmeyi izleyen bir deneyimdir; aşılabilir.

1980'lere gelindiğinde savaş sonrası oluşmuş koşullar ve bu koşullara uygun olarak geliştirilmiş kavramlar yerini yeni koşullara ve yeni kavramlara bıraktı. Savaş sonrası konjonktürün önemli bir enstrümanı olan ulus devlet gözden düşmüş, ulusal sınır ve karar mekanizmaların aşındığı bir döneme girilmiştir. Kapitalizmin küresel boyutta genişlemesi ile arenaya çıkan devlet-dışı aktörler, yani çok uluslu şirketler ulus devletlerin egemenliklerine nüfuz etmeye başlamıştır (de Rivero 2001: 26).

Ulus(al) devlet ve onun tarafından belirlenen süreçlerin büyük bir aşınmaya uğra(tıl)dıkları, dünyanın "küresel bir köye" döndüğü, iddialarının yaygın olarak kullanıldığı bu dönemin her kesin ağızda dolaşan ve akademik camiadan, köşe yazılarına, yönetim kurulu toplantılarından dünyanın dört bir yanındaki okullarına kadar her yerde tartışılan en ciddi gelişme ekonomik, siyasi ve kültürel boyutuyla küreselleşme olgusudur.

Son dönemlerde çok daha sık kullanılsa da kavramın yeni bir olgu olmadığını savunan sosyal bilimciler de bulunmaktadır. Wallerstein (1997:36) küreselleşmenin yüzyıllardır kapitalist sistemin en temel özelliklerinden olduğu halde yeni keşfedildiğini belirtirken, benzer bir şekilde Amin (1999) bunun beş yüz yıl önce Amerika'nın istilasını ile başlayan bir süreç olduğunu iddia eder

Küreselleşme kavramı çoğu zaman, belli fikirler, görüşler, pratikler, olaylar, teknolojiler, kurumlar gibi durumların global olarak bulunur hale gelmesini ifade etmektedir (Mutioğlu, 2003:297). Küreselleşme kavramı dünya ölçeğinde ulusal kimliklerin, ekonomilerin ve sınırların çözüldüğü, sosyal hayatın büyük bölümünün küresel süreçler tarafından belirlendiği, dünyanın ekonomik bütün oluşturma, dünya toplumlarının birbirine benzeme, buna bağlı olarak tek küresel kültürün ortaya çıkmasını veya toplumların kendi kimliklerini ve farklılıklarını ifade etme ve tanımlama, nihayet dünyanın sıkışması, küçülmesi, ulusal olan her şeyin anlamını yitirmesi ve dünyanın tek bir mekan ve süreç olarak algılanmasıdır (Hirst, Thomson 1998: 26)

Küreselleşme söylemlerinin yoğunluk kazandığı bu dönem için genelde yapılan vurgu, globalleşme ya da küreselleşmenin, yani ekonomik anlamda ulus

devletlerin öneminin azalması, sermaye ve mal akımlarının giderek ülkesel sınırların ötesinde hareket ettiği yönündedir. Küreselleşme ise, özelleştirme ve deregülasyon politika ve uygulamalarının geliştirilmesine götürmektedir. Bu iki kavram devletin ekonomideki rolünün azalması ve devletin küçülmesi gerekliliğini savunmaktadır (Erbaş,1999:19).

Küreselleşme söylemlerinin artarak yoğunluk kazandığı günümüz dünyasında, global ölçekte ekonomik, kültürel ve siyasal düzeylerde bir dönüşüm ve yeniden yapılanma/ların yaşandığı tartışılmaktadır. Global ölçekte bir dönüşümün yaşandığı kesindir ve bu noktada, bu dönüşüm çeşitli yönleri ile ele almak mümkündür. Küreselleşme tartışmalarının yoğunlaştığı içinde bulunduğumuz bu dönemde, uluslar arası ve bölgelerarası dengesizliklerin daha da arttığı, ekonomik ilişkilerin daha girift ve iç-içe bir hale geldiği bir ortamda çok dengesiz ve kontrolsüz bir rekabetin yaşandığı, yoksulluğun giderek daha da arttığı/keskinleştiği de ayrıca bu dönemin yadsınamaz gerçekleridir.

Özellikle 1980'li yıllardan sonra retorik düzeyde bile gözden düşen kalkınma/gelişme, planlama kavramlarının yerini yapısal uyum, dışa açılma vb. kavramlar almıştır ve buna uygun politikalar söz konusu olmuştur. "...1989'da Berlin Duvarının yıkılması ve Doğu Bloğunun dağılması ile... Makroekonomik politikalar konusunda bir siyasal uzlaşma şekillendi ve dünyanın her yerindeki hükümetler neo-liberal politika gündemini açıkça benimsedi (Chosodovsky:1999, 20). Azgelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkelerde bu politikaların uygulayıcıları olan IMF ve Dünya Bankası, söz konusu politikaların sonuçlarından dolayı yaygın ve şiddetli eleştirilere maruz kalmışlardır. Bu eleştirilerin temeli, bu politikaların sadece toplumsal eşitsizliği ve işsizliği arttırdığıdır.

Uluslararası düzeyde gelir dağılımındaki eşitsizlik 1970-89 döneminde iyice bozulmuştur. Dünya nüfusunun en zengin %20'sine sahip olan ülkeler, küresel GSMH içindeki paylarını %73,9'dan, %80,7'ye yükselmişlerdir. Dünya nüfusunun en yoksul %20'sine sahip ülkelerin, küresel GSMH içindeki payı ise, %2,3'ten %1,4'e düşmüştür. Zengin ülkelerin lehine gelir dağılımının yeniden düzenlenmesi, bu ülkelerde gelir dağılımının bozulmasını, hatta birçok ülkede yoksulluk oranının yükselmesini önleyememiştir (Ghai, 1995:56)

Neo-liberal politikaların yaygın uygulama alanı bulduğu yüzyılımızın son çeyreğinde gerçekten de, dünyanın en zengin ve en fakir ülkeleri arasındaki gelir uçurumunun giderek açıldığı, konu ile ilgili rakamlara bakıldığında açıkça gözlenebilen bir durumdur. Dünya nüfusunun en zengin %20'sine tekabül eden ülkelerin, küresel GSMH içindeki payları 1970-1989 arası dönemde %73,9'dan %82,7'ye yükselmiştir. Dünya nüfusunun en yoksul %20'sine sahip olan ülkelerin küresel GSMH içindeki payı ise,%2,3'den %1,4'e gerilemiştir (Prendergast,1995:56). Başka bir dünya gelir dağılımı tablosunda ise; dünya nüfusunun %85,2'sini teşkil eden yoksul ülkelerin dünya gelirinden aldığı pay

yalnızca %21,5'tir. En zengin %14,8 nüfus payına sahip ülkelerin dünya gelirinden aldığı pay ise %78,5 tir (Chossodovsky,1999:20).

Ülkeler bütünüyle dikkate alındığında ve gelişmişlik düzeyleri karşılaştırıldığında yüksek, orta ve düşük gelirli ülkeler olarak sınıflandırılmaktadır. Bugün Paris'li bir orta sınıf aile, Güneybatı Asya'nın kırsal kesiminde yaşayan bir aileye oranla yüz kat daha fazla kazanıyor, Filipinli bir çiftçi, New York'lu bir avukatın bir ayda kazandığına ancak iki yılda erişebiliyor ve Amerikalı'lar, her yıl lokanta ve süper marketlerde 30 milyar dolar harcıyorlarsa ki bu da, Bangladeş'in Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'sına eşitse, bu durum ortada oldukça büyük bir sorunun olduğuna işaretler. Bu sorunla baş edebilmek için yoksulluğun boyutunu belirlemek ve yoksulluğu ortadan kaldıracak politikaları ortaya koymak gerekmektedir. Bu politikaları uluslararası boyutta belirlemek ancak ülkelerin gelişmişlik düzeylerini karşılaştırılması ile yapılmaktadır. Yoksul olan ülkelerin kişi başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), beklenen ömür, bebek ölüm hızları, nüfus artış hızları gibi sosyo-ekonomik göstergeleri, o ülkelerin gelişmişlik düzeylerini diğer ülkelerle karşılaştırmada en belirgin ölçütlerdir (DPT, 2001:109).

UNDP 1999 yılı Dünya İnsani Gelişme Raporu ile sanayileşmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş sınıflamalarına sahip ülkelerin insana yaptıkları yatırım harcamalarını değerlendirerek "insani gelişme endeksi" oluşturulmuştur. Beklenen ömür, eğitim alma durumu ve kişi başına düşen satın alma gücü paritesi ile düzeltilmiş gerçek Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) gibi üç temel göstergeden yola çıkılarak oluşturulan endeks uluslararası karşılaştırmalar açısından önemli bir veri tabanı oluşturmaktadır. Buna göre, 174 ülkeden 45'i yüksek, 94'ü orta, 35'i ise düşük düzeyde insani gelişmeye sahiptir. Yine bu 174 ülke, kişi başına gerçek GSHYİH yönünden incelendiğinde, en düşük kişi başına gelire sahip ülke olan Sierra Leone'de kişi başına 410 \$ düşerken, en yüksek gelirli Lüksemburg'da bu rakam 30,863 \$'dır. Yaratılan gelir ve bu gelirin kişi başına düşen payı açısından eşitsizliğin boyutu oldukça yüksektir. Lüksemburg'da kişi başına GSYİH, Sierra Leone'ya oranla 75 kat daha fazladır (UNDP Human Development Report 1998)

Bugün ABD'de toplumsal eşitsizlik Dünya Savaşı öncesinden daha büyükken, Avrupa'daki işsizlik benzeri görülmemiş seviyeye yükselmiştir. Birleşmiş Milletle Kalkınma Programı (United Nations Development Program-UNDP) yayınladığı İnsani Kalkınma Raporuna göre, on iki senelik bir ekonomik reform ve düzenleme süresinden sonra hem zengin hem de fakir ülkelerde zengin ve fakirler arasındaki gelir farkı gittikçe açılmaktadır (de Rivero 2001:26).

Küreselleşme ve buna uygun politikaların –özellikle gelişmiş ülkelere sağladığı yararlar dışında- yoğun olarak uygulanmaya başlandığı 1980'li yıllardan bu yana, gerek ülkeler içinde ve gerekse ülkeler arasında zengin ile yoksul arasındaki uçurum giderek daha da büyümüştür. Özellikle Üçüncü Dünya'da gittikçe artan sayıda insan korkunç bir yoksulluğa itilerek fiziksel ve sosyal

açılardan kötü şartlarda yaşamak zorunda bırakılmıştır. Giderek artan ve yüksek sesle dile getirilen yoksulluğu azaltma vaatlerine rağmen, yoksulluk içinde yaşayanların sayısı da ciddi oranlarda ve belirgin bir şekilde artmıştır. Küreselleşme ve piyasa ekonomisinin yoksulluğu azaltmadığı gibi, istikrarı sağlamada da başarısız olduğu söylenebilir. Özellikle geliştirmekte olan ülkelerin hepsinde ekonomik kriz korkusu her zaman gündemde olan önemli bir konu haline gelmiştir. “Küreselleşme, geliştirmekte olan ülkeler, özellikle bu ülkelerde yaşayan fakirler üzerinde yıkıcı etkilere” sahiptir (Stiglitz 2002:9). Yarışma, eşitler arasında, eşit olmayan güçler arasında yarıştan daha çok egemenlik ilişkisi vardır.

Amerika'nın etkin olduğu ve büyük oranda yönlendirdiği söylemlerine göre küreselleşme, ilerleme demektir ve az gelişmiş ve/veya geliştirmekte olan ülkeler büyümek ve yoksullukla mücadele etmek istiyorlarsa, buna uygun politikaları kabul etmek zorundadırlar. Ancak gelinen noktada, Küreselleşmenin özellikle az gelişmiş ve/veya geliştirmekte olan ülkelerdeki birçok insana, vaat ettiği ekonomik faydaları getirmediği gibi yeni yükler de getirmiştir.

Zengin ülkelerle fakir ülkeler arasındaki büyüyen uçurum, Üçüncü Dünya'da gittikçe artan sayıda insanı korkunç bir yoksulluğa itiyor ve günde bir dolarda az bir parayla geçinmek zorunda bırakıyor. Yirminci yüzyılın son on yılında defalarca tekrarlanan yoksulluğu azaltma vaatlerine karşın, yoksulluk içinde yaşayan insanların gerçek sayısı nerdeyse 100 milyon arttı. Küreselleşme yoksulluğu azaltmayı beceremediği gibi istikrarı sağlamayı da başaramadı. Asya ve Latin Amerika'daki krizler, geliştirmekte olan ülkelerin hepsinde ekonomi ve istikrarı tehdit ediyor. Dünyanın dört bir yanına yayılacak mali kriz salgını korkuları var, gelişen bir piyasada yaşanan çöküşün diğerlerini de çökeceği anlamına gelmesinden korkuluyor (Stiglitz 2002: 28).

Yalnızca ticareti serbestleştirmede değil, küreselleşmenin diğer bütün yönlerinde de iyi niyetli görünen çabalar bile çoğunlukla geri tepti. Batı'nın salık verdiği, Batı'lı danışmanların tavsiyeleriyle hazırlanan ve Dünya Bankası'nın ve diğerlerinin finanse ettiği projelerde, ister tarım ister alt yapı projesi olsun, eğer bir borç silme durumu söz konusu değilse, sonuçta borçları yine geliştirmekte olan ülkelerdeki fakir halk ödemek zorundadır (Stiglitz 2002: 30). Az gelişmiş ülkeler açısından ekonomide küreselleşmenin özeti mal, hizmet ve sermaye piyasalarının ülkelere açılması demektir (Somçağ, 2001: 155).

Bu noktada Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) küreselleşmeye yönelttiği eleştirileri özetleyerek toparlayalım

1. Ülkeler düzeyinde bazı istisnalar bulunmasına rağmen dünya ekonomisi çok yavaş büyümektedir. Bu büyüme hızı ile tatminkâr bir ücret düzeyine dayalı yeterli istihdam sağlanamamakta ve yoksulluk hafifletilememektedir.

2. Kuzey ile Güney arasındaki fark daha da açılmaktadır. 1965'te dünya nüfusunun en zengin %20'sinin ortalama adam başına geliri, en yoksul %20'sinin 30 misli üzerindeydi. 25 yıl sonra, yani 1990'da bu fark ikiye katlanmış; 60 misline çıkmıştır.

3. Zenginler her yerde kazançlı çıkmıştır. Bu durum sadece toplumun en yoksul kesimleri aleyhine gerçekleşmemiştir. Ülkelerin pek çoğunda gelir dağılımındaki dönüşümlerin bir diğer belirgin özelliği orta sınıfların görece durumlarının bozulması olmuştur.

4. Her yerde finans sanayinin, rantiyeler de yatırımcıların önüne geçmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin bazılarında kamusal ve özel borçtan ödenen faizler GSYİH'nin %15'ine ulaşmıştır. Varolan menkul değerlerin el değiştirmesi, yatırım yoluyla yeni servet yaratılmasına göre daha kazançlı bir faaliyet haline gelmiştir.

5. Gelir paylaşımında sermayenin karı artarken emeğin geliri düşmüştür. Kar payları hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde gelişmiştir. 1980'li yılların başları bugünle karşılaştırılırsa gelişmekte olan ülkelerin beşte dördünde sanai katma değerde ücret payının belirgin biçimde düşmüş olduğu ortaya çıkmaktadır.

6. İş ve gelir güvencesi hemen her yerde azalmıştır. Artan faiz maliyetleri şirket kazançlarını aşındırmakta ve buna karşı hem Kuzey'de, hem de Güney'de şirketler yeniden yapılanarak istihdamı ve ücretleri baskı altında tutma yolunu seçmektedir.

7. Nitelikli ve niteliksiz emek arasında ücret eşitsizlikleri genel bir sorun haline gelmektedir. Bu eğilim gelişmiş ülkelerde uzunca bir süredir geçerlidir. Gelişmekte olan ülkelerde ise niteliksiz işçilerin ücret düzeylerindeki mutlak –ve bazı durumlarda %30'lara yaklaşan boyutlarda- gerilemeler yaygınlaşmıştır (Coşkun Can AKTAN, Yoksullukla mücadele Stratejileri, HAKİŞ, Ankara 2002:263):

SONUÇ

Sonuç olarak görünen şudur ki; dünya da pazar ekonomisi düzleminde, küreselleşme olarak ifade edilen bir süreç yaşanmaya başlamıştır giderek artan bir oranda gelişmektedir. Git gide hızlı bir tempoda yayılan ve somut bir olgu olarak insanlık tarihinin yürüyüşünde yeni bir aşamaya yol açan bir süreç söz konusudur. Böyle bakıldığında, küreselleşmeyi ya yanında ya da karşısında yer alınması gereken ideolojik bir faktör olarak değerlendirmek yanlış olmasa da faydalı hiç değildir.

Böyle bir tavrın altında yatan nokta “özellikle ABD’li ekonomistlerin, siyasal bilimcilerin, medya elemanlarının bu süreçte ideolojik olarak ön planda rol oynamaları, dahası ABD yönetimini ortaya attığı ve fiilen gerçekleştirmeye çalıştığı “Yeni Dünya Düzeni” politikasıdır. Bir başka deyişle, ekonomik, mali bir dinamik olarak küreselleşme: elle tutulur, gözle görülür bir gerçeklik iken,

ideolojik ve politik olarak da başta ABD'liler olmak üzere tüm Batı tarafından kullanılıyor. Bunda serbest Pazar ekonomisinin (kapitalizmin) ilkin Batı'da ortaya çıkışının ve emperyal politikalarla yine Batı'nın siyasal önderliğinde dünyanın öteki bölgelerine taşınmak arzu ve emellerinin belirleyici rolü vardır (Güvenç,1998: 15).

Serbest piyasa ekonomisi-serbest sermaye hareketleri akımı ABD'den kaynaklandı. ABD askeri ve ekonomik gücüyle, teknolojik önderliği ile Dünya Bankası'ndan Dünya Ticaret Örgütü'ne, IMF'den Birleşmiş Milletler'e uluslararası kurumlardaki etkinliğiyle küresel boyutta etki yaratabilen bir dünya gücüdür. Hele Doğu Bloku ve SSCB'nin dağılması ve iki kutuplu eski dünyanın tek kutuplu "yenidünya"ya dönüşmesinden sonra, "tek kutup"un zirvesine oturarak, gerçek anlamda küresel boyutta etkiler yaratabilir oldu. ABD dünyaya böylece, farklı boyutlu küreselleşme olgusunu sanki tek boyutluymuş gibi sunmakta, dünyayı belli bir kalıba sokmaya çalışmaktadır (Kazgan,1997: 11).

Küreselleşmenin, azgelişmiş ve/veya gelişmekte olan birçok ülkenin ve özellikle bu ülkelerde yaşayan dar gelirli/yoksul kesimlerin aleyhine çalıştığı, çevresel sorunların küresel boyutlarda olduğu küresel ekonomide istikrarı sağlayamadığı, söz konusu sürecin kötü şekilde idare edilmesi ile yoksulluk arttığı açıkça görülmektedir.

Bugün gelinen noktada, küresel gelişmelerin önüne geçmek ve sürece kayıtsız kalmak zor görülmektedir. Ayrıca, çoğunlukla gelişmeler azgelişmiş ülke aleyhinde olsa da, küreselleşmenin büyük faydalar sağladığı da kuşkusuzdur. Özellikle sağlık koşullarının iyileşmesi, iletişim ve ulaşım imkânlarının artması, aktif bir küresel sivil toplumun oluşması da bu dönemde rastlanılan gelişmelerdir.

Dolayısı ile sorun, tümü ile küreselleşmenin karşısında ya da koşulsuz yanında yer almaktan, yüceltmekten ziyade, dünya ekonomisine eklemelerken ülke kaynak ve potansiyellerinin doğru bir biçimde kullanılması, bu sürecin olabildiğince ülke yararına çevrilmesi gerekir. Bu noktada, küreselleşme sürecini yönlendirme konuda bulunan gelişmiş ülkeler tarafından azgelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkelere dayatılan politikalar dahil olmak üzere küreselleşmenin yürütülme biçimi sürdürülebilir insani bir eksene oturtulmalıdır.

Gelişmiş ülkeler ile azgelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkeler benzer olmadığı gibi homojen bir birim değildirler. Dolayısı ile bu sürecin ülkeyi farklı biçimlerde ve düzeylerde etkileyeceği gibi, ayrıca her ülkede değişik bölgeleri, sektörleri, kesimleri de farklı etkilemektedir. Bu anlamda her ülkenin gelişme hızının, biçiminin ve dinamiklerinin de farklı olacağı kuşkusuzdur. Bu da her ülkenin koşullarının ayrıntılı bir şekilde çözümlenmesini gerektirmektedir. Bu noktada, ülke koşullarının analiz edildiği sosyolojik araştırmalar önemli bir işlevi yerine getirebilirler.

KAYNAKÇA

- AKMAN, Vedat (1999), **Gelecek Yüzyılın Gündemi**, Rota Yayınları, İstanbul.
- AMIN, Samir (1999), **Küreselleşme Çağında Kapitalizm** (Çev: V. Erenus) İstanbul, Sarmal Yayınevi
- BAŞKAYA, Fikret (2000), **Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü**, Ankara, İmge Kitabevi.
- BAŞKAYA, Fikret (2002), **Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu**, Maki Basın Yayın Ticaret Ltd. Şti., Ankara.
- CHOSSODOVSKY, Michel. (1999), **Yoksulluğun Küreselleşmesi** (Çev: Neşenur Domaniç) İstanbul, Çiviyazıları.
- ÇEKEN, Hüseyin (2003), **Küreselleşme, Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi**, Değişim Yayınevi, İstanbul.
- DE RÍVERO, Oswaldo (2001) **Kalkınma Efsanesi “Yüzyılın Bağımsız Yaşamayan Ekonomileri”**, (Çev: Ömer Karakurt), İstanbul, Çitlembik Yayınları.
- DPT (2001) **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Özel İhtisas Komisyonu, Ankara, DPT Yayınları.
- ERBAŞ, Hayriye (2001), Gelişme Yazını ve Geleceği, **İç: Doğu Batı Dergisi**, 8. sayı, 1999, Ankara, Felsefe Sanat ve Kültür Yayınları.
- EROĞLU, Ömer ve Mesut ALBENİ (2002), **Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye**, Bilim Kitabevi, Isparta.
- FARREL, Christopher (1999), “The Growing Pains on Globalization” **Businessweek**, 26 April, p.27.
- GHAİ, Draham (1995), **Yapısal Uyum Küresel Bütünleşme, Sosyal Demokrasi** (Çev: İdil Eser), İstanbul, YKY.
- GÜLÇUBUK, Bülent (2002), “Küreselleşmenin kavramsal Çerçevesi Temel Dinamikleri ve Türkiye” **Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi**, 18-20 Eylül 2002, ss.25-33, Erzurum.
- GÜVENÇ, Nazım (1998), **Küreselleşme ve Türkiye**, BDS Yayınları, İstanbul.
- HIRST, Paul ve Grahame THOMSON (1998) **Küreselleşme Sorgulanıyor** (Çev: Ç. Erdem, E. Yücel), Ankara, Dost Yayınları.
- İMİR, Mustafa (2000), “Küreselleşme ve Tarım Politikalarında Yeni Yaklaşımlar” **Tarım ve Köy Dergisi**, Sayı:136, Kazım-Aralık
- KAZGAN, Gülten (1997), **Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- MUTİOĞLU, Halil (2003), **Sefaletin Küreselleşmesi, Yoksulluk**, (Ed. A. E. Bilgili, İ. Altan), İstanbul, Deniz Feneri Yayınları.
- ORAN, Baskın (2001), **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 4. Basım, İmaj Yayınevi, Ankara.
- PERRATON, Jonathan ve David GOLDBLATT (1997), “The Globalization of Economics Activity” **New Political Economy**, Vol:12, N:2, July.

- PRENDERGAST, Renee ve Frances STEWART (1995), **Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma** (Çev: İ. Keser), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- SAİNATH, Palagummi (2001) “An Interview with Noam Chomsky”, www.turinsidede.sg/ecom.6htm, 21.10.2001.
- SAVAŞ, Vural F. (2004), **Dünya Ekonomi Sistemi**, T.C. Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- SEYMEN, Oya A. ve Tamer BOLAT (2005), **Küreselleşme ve Çokuluslu İşletmecilik**, İktisat Yayınları Dizisi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- SOMÇAĞ, Selim (2001), “Küreselleşmenin Ekonomik Anlamı”, **İç: Doğu Batı Dergisi**, 17. sayı, 2001, Ankara, Felsefe Sanat ve Kültür Yayınları.
- STİGLİTZ, Joseph E. (2002), **Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı**, (Çev:A. Taşçıoğlu & D.Vural), İstanbul, Plan b Yayınları.
- ŞAYLAN, Gencay (1999), “Küreselleşmenin Gelişimi” **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, Derleyen: Işık Karasu, Güldükeni Yayınları, Ankara.
- ŞAYLAN, Gencay (1997), **Küreselleşmenin Gelişimi**, İmge Yayınevi, Ankara.
- TÜMTEKİN, Erol ve Nazmiye ÖZGÜÇ (2005), **Ekonomik Coğrafya Kalkınma ve Küreselleşme**, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- UNDP, Human Development Report, 1998.
- WALLERSTEİN, Immanuel (1997), Bugün Gözümüzün Önünde Bir Sitem Çökmekte (Çev: A. Daldal) **Birikim dergisi**, İstanbul, Say:104.
- YEUNG, Henry W. (2002), “The Limits to Globalization Theory: A Geographic Perspective on Global Economic Change” **Economic Geography**, July 2002, 78/3 pp.285-305.